

ÇATAK İLÇESİNDE (VAN) ARICILIĞIN MEVCUT DURUMU, PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ¹

CURRENT SITUATION, PROBLEMS AND SOLUTION SUGGESTIONS OF
BEEKEEPING IN ÇATAK DISTRICT (VAN)

Mehmet BOZKOYUN

Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Özet

Doğu Anadolu Bölgesinde, Van iline bağlı olan Çatak ilçesi, coğrafi olarak 38°01'30.1" - 37°59'54.6" kuzey paralelleri ile 43°03'13.6" - 43°03'32.4" doğu meridyenleri arasında yer alır. İlçe, Davis'in Grid (kareleme) sisteminde B9 karesi içerisinde yer almaktadır. İlçe genelinde arılar için önemli olan ballıbabagiller, kekikler, gevenler, ada çayları vb. aromatik bitkiler (bal kalitesi açısından) geniş alanlarda yayılış göstermektedir. Bu bağlamda ilçenin temel geçim kaynaklarından biri olan hayvancılık içerisinde arıcılık önemli bir yer tutmaktadır. Tam bu noktada, çalışmanın amacı önemli bir arıcılık potansiyeline sahip olan Çatak ilçesindeki arıcılığın mevcut durumunu ortaya koymak, arıcılığın problemlerini belirlemek ve ilçede arıcılığın geliştirilmesi için çözüm önerileri ortaya koymaktır. Çatak ilçesi, Van ilindeki ilçeler arasında, gerek arı kovanı sayısında, gerek bal ve bal mumu üretiminde, gerekse arıcılık faaliyeti yapılan işletme sayısı bakımından, Bahçesaray ilçesinden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Nitekim, 2020 yılı itibari ile ilçede arıcılık faaliyeti yapılan işletme sayısı 188, arı kovanı sayısı (eski+yeni) 30.000'dir. Buna karşılık aynı yıl itibari ile bal üretimi 350 ton iken, bal mumu üretimi ise 25.5 ton olarak gerçekleşmiştir. İlçe genelinde yıllar itibari ile bakıldığında gerek arı kovanı sayısında, gerekse işletme sayısında dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Öte taraftan yıllar itibari ile bal üretiminde genel olarak bir artış olmasına karşın, bu üretimin Van ili içerisindeki payının azaldığı görülmektedir. Nitekim Çatak ilçesinde üretilen balın il içerisindeki payı 2004 yılında %35 iken, 2010 yılında bu pay %30 ve nihayet 2020 yılında %18'e kadar gerilemiştir. Bunun temel nedeni, ildeki diğer ilçelerde bal üretim miktarındaki artışlardır. Sonuç olarak mevcut şartlar göz önünde bulundurulduğunda ilçede arıcılık faaliyetleri için uygun koşulların var olmasına rağmen arıcılığın istenilen düzeye gelmediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arıcılık, Bal, Çatak, İşletmeler

¹ Bu çalışma 2. Uluslararası Göbeklitepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresi'nde (6-8 Mayıs 2021) sunulan "Çatak İlçesinde (Van) Arıcılık" adlı bildiriden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Abstract

Çatak district, which is connected to Van province in the Eastern Anatolia Region, is geographically located between 38 ° 01'30.1 " - 37 ° 59'54.6" north parallels and 43 ° 03'13.6 " - 43 ° 03'32.4" east meridians. The district is located in the B9 square in Davis' Grid (quadrature) system. It is important for bees throughout the district, such as, lamiaceae, thyme, rattleweed (astragalus), salvia aromatic plants (in terms of honey quality) spread over wide areas. In this context, beekeeping has an important place in animal husbandry, which is one of the main sources of income in the district. At this point, the aim of the study is to reveal the current situation of beekeeping in Çatak district, which has an important beekeeping potential, to determine the problems of beekeeping and to offer solutions for the development of beekeeping in the district. Çatak district ranks second after Bahçesaray district in terms of the number of beehives, honey and beeswax production, and the number of enterprises engaged in beekeeping among the districts in the province of Van. As a matter of fact, as of 2020, the number of enterprises engaged in beekeeping activities in the district is 188 and the number of beehives (old + new) is 30,000. On the other hand, honey production was 350 tons as of the same year, while beeswax production was 25.5 tons. On the other hand, although there has been a general increase in honey production over the years, it is observed that the share of this production in Van province has decreased. As a matter of fact, while the share of honey produced in Çatak district in the province was 35% in 2004, this share decreased to 30% in 2010 and finally to 18% in 2020. The main reason for this is the increase in honey production in other districts in the province. As a result, considering the current conditions, it has been determined that although there are suitable conditions for beekeeping activities in the district, beekeeping does not reach the desired level.

Keywords: Beekeeping, Honey, Çatak, Businesses

1.GİRİŞ

Arıcılık; bal, bal mumu, propolis, arı zehiri, arı sütü ve polen gibi farklı türde birçok ürün elde etmek amacıyla bal arılarının, bakımı ve yetiştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Öker, 2020:1). Günümüzde, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de arıcılık önemli bir önemli bir hayvancılık türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Girdi maliyetlerinin düşük olması, kırsal alanda istihdam sağlaması, toprağa dayalı olamaması, uygun koşullar oluşturulduğunda, arıcılıktan elde edilen ürünlerin değer fiyatlarına satılabilmesi, toplumun doğal ürünleri tüketmeye yönelik eğiliminin artması vb. durumlar, arıcılığın tercih edilebilir bir hayvancılık türü olduğunu kanıtlar nitelikteki verileri oluşturmaktadır.

Arıcılık, üç temel ekonomik sektörden biri olan, tarım sektörü içerisinde yer almaktadır. *“Gelişmekte olan birçok ülkenin kırsal kesiminde yaşayan insanları için önemli bir gelir kaynağıdır. Arıcılık faaliyetinde, başlangıç ve işletme sermayesi ihtiyacı az, yatırımın geri dönüş süresi kısa ve oranı yüksektir. Polinasyona katkı sonucu, çevresel sürdürülebilirliğe ve yüksek besin içerikli gıda üretimine katkı sağlaması yanında alternatif tıbbi uygulamalarda kullanılması ve işlenmeyen tarımsal alanların değerlendirilmesi açısından da yararları vardır”* (Ceyhan, vd. 2016: 1). Dolayısıyla, birçok alanda üreticisine fayda sağlayabilecek bir hayvancılık türüdür.

Arıcılığın dünya tarihindeki geçmişi oldukça eski dönemlere denk gelmektedir. Avrupa’da arıcılığın geçmişi ile ilgili fazla veri olmamasına karşılık, Mezopotamya, Orta Doğu, Afrika ve Eski Mısır’da arıcılığın önemli bir faaliyet oldu göze çarpmaktadır. Arının ilk kültüre alındığı yerin Mısır olduğu ve burada M.Ö 5000 yılından itibaren toprak kapların kovan olarak kullanıldığı, yapılan arkeolojik çalışmalar sonucu gün yüzüne çıkmıştır. Buna karşılık sepet kovanların M.Ö 3000-2000 yıllarına ait örneklerine Orta Doğu’da ve Avrupa’da rastlanmıştır. Arıcılıkta duman uygulaması Eski Mısır’da, kolonilerin dışarda beslenmesi ise Romalılar döneminde uygulanmıştır (Fıratlı-Gençer, 1994: 21). Daha sonraki dönemlerde arıcılık faaliyetleri devamlı surette gelişmesini sürdürmüştür.

Arının kültüre alındığı yer her ne kadar Mısır ise de (M.Ö. 5000), bal tüketiminin daha eski dönemlerde de var olduğu bilinen bir gerçektir. Nitekim, Anadolu’da (Konya-Çatalhöyük) *“M.Ö. 9.000-8.000 yıllarına tarihlenen ilkel mimaride, konutların iç duvar fresklerindeki süslemeler”* bu durumun önemli kanıtlarındandır. Mevcut fresklerdeki *“çiçekler ve üzerlerindeki böcek resimleri günümüzden binlerce yıl önce Anadolu’da balın arılar tarafından çiçeklerden toplandığının bilindiği ve beslenmede önemli bir yer oluşturduğunun”* kanıtları arasında gösterilebilir (Bulut, 2010: 21; Üreten, 2011: 365).

Arıcılık faaliyetlerinin önemli dönüm noktalarından biri onaltıncı yüzyıldan sonrasına denk gelmektedir. *“Koloninin dişi bir birey tarafından yöneltildiği, farklı cinsiyetlerin biyolojileri ve işlevleri, balmumu salgılayanın mekanizması gibi ilk biyolojik açıklamalar ile çerçeveli kovan yapma girişimleri, koloninin ve üretimin denetim altına alınma çalışmaları, arılar öldürülmeden bal hasadı yapılması gibi arıcılık tekniklerinin geliştirilmesi bu dönemi rastlar”* (Fıratlı-Gençer, 1994: 21). Günümüzde ise arıcılığın, gerekli finansman ve koşulların sağlanması halinde, teknik açıdan zirve döneminde olduğu söylenebilir.

2. ARAŞTIRMA SAHASININ KONUMU VE SINIRLARI

Van ve çevresi, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Örneğin, M.Ö. IV.-II. bin yılları arasında Hurriler, M.Ö. IX. yüzyılda Urartular (Alper, 2010: 13), daha sonraları Medler, Romalılar, Safeviler, Ermeniler, Osmanlılar gibi birçok devlet bölgeye egemen olmuşlardır.

Araştırma alanı olan Çatak ilçesi, 645 yılında Araplar tarafından kurulmuştur (Yılmaz, 1993: 582). Burası, daha sonraları Vaspurakan Ermeni Krallığı'nın (Uras, 1950: 22-42) egemenliği altına girmiştir. Daha sonraları Osmanlı egemenliğine giren "Çatak, 1830'lu yıllarda büyük bir kasaba haline getirilmiş olup, uzun süre Hakkari Derebeyliğine bağlı olarak kalmıştır. İlçenin eski adı 'Şağı Hakkari' (Şax) olup, 1865 yılında İlçe teşkilatına kayıt edilirken Şitak adını almıştır. Cumhuriyet İdaresi kurulduktan sonra İlçenin adı Çatak olarak değiştirilmiştir" (URL 1).

Doğu Anadolu Bölgesinde, Van iline bağlı olan Çatak ilçesi, coğrafi olarak 38°01'30.1" - 37°59'54.6" kuzey paralelleri ile 43°03'13.6" - 43°03'32.4" doğu meridyenleri arasında yer alır. Toplam yüzölçümü 1952 km² (URL 2) olan ilçe, kuzeyde Gevaş (Van), doğuda Gürpınar (Van), batıda Bahçesaray (Van) ve Pervari (Siirt), Güneyde ise Beytüşşebap (Şırnak) ilçeleri ile komşudur (Şekil 1).

Şekil 1. Çatak İlçesinin Lokasyon Haritası

Figure 1. Location Map of Çatak District

3. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Günümüzde, doğal ürün tüketimine yönelimin artmasına bağlı olarak, ürünlerde markalaşmanın önemli bir kat daha artmıştır. Herhangi bir yöreye ait marka ürünler, mekânın tanıtımı ve tanınırlığına ek olarak mekânda yaşayan sakinlerin ekonomik olarak avantaj sağlamaları açısından da önem arz etmektedir. Çatak ilçesinde, gerek ulusal gerekse uluslararası alanda, marka olabilecek potansiyele sahip balın varlığı, ilçede arıcılığı önemli bir faaliyet alanı haline getirmektedir. İlçe genelinde arıcılık için son derece uygun koşullar bulunmaktadır. Nitekim arılar için önemli olan ballıbabagiller, kekikler, gevenler, ada çayları vb. aromatik bitkiler (bal kalitesi açısından) ilçede geniş alanlarda yayılış göstermektedir. Bu bağlamda ilçenin temel geçim kaynaklarından biri olan hayvancılık içerisinde arıcılık önemli bir yer tutmaktadır. Bu noktada çalışmanın amacı, marka bal üretimi için önemli bir arıcılık potansiyeline sahip olan Çatak ilçesindeki arıcılığın mevcut durumunu ortaya koymak, arıcılığın problemlerini belirlemek ve ilçede arıcılığın geliştirilmesi için çözüm önerileri ortaya koymaktır. Çalışmada literatür taraması ve gezi, gözlem yöntemine ek olarak kurum ve kuruluşlar ile arıcılık faaliyeti yapan çiftçilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda çeşitli notlar alınmıştır. Bu veriler (gezi, gözlem, görüşme notları, kurum ve kuruluşlardan alınan veriler) ışığında konu ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

4. ÇATAK İLÇESİNDE ARICILIĞIN MEVCUT DURUMU

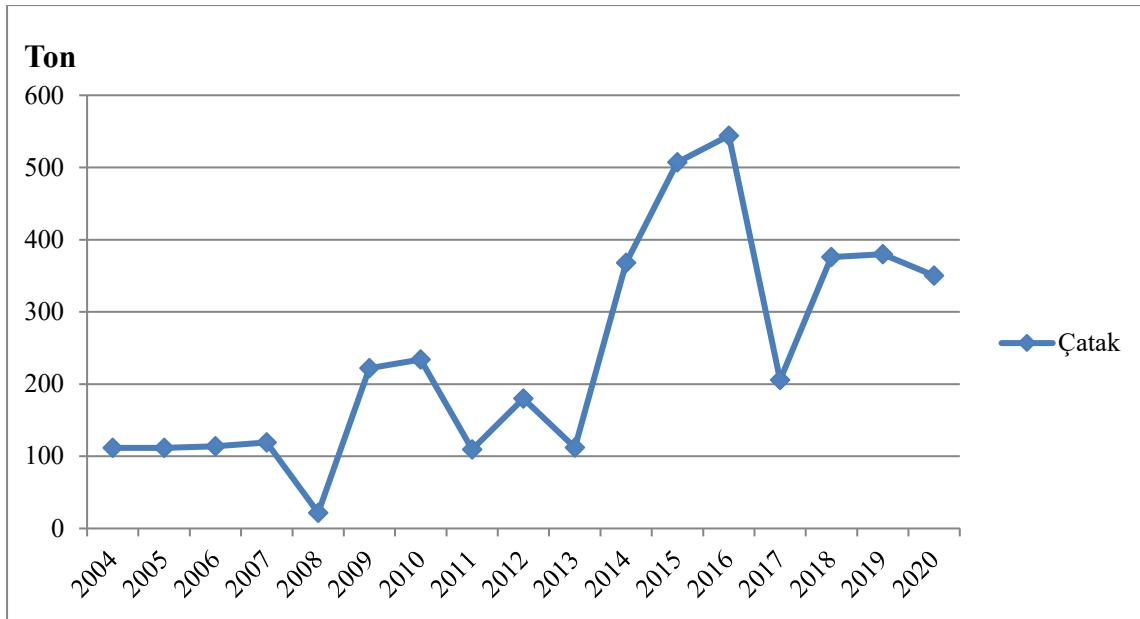
Türkiye, arıcılık açısından önemli olan, zengin bir floraya sahiptir. Ülkemiz, dünya genelinde var olan mevcut ballı bitkiler florasının yarısından fazlasına (%75) sahiptir. Avrupa genelinde 3000'i endemik olan, yaklaşık 11500 çiçekli bitki türü içerisinde 9000'den fazlası ülkemizde bulunmaktadır. Türkiye'deki flora zenginliği, ülke genelinde önemli oranda bal üretimini mümkün kılmaktadır (Terzioğlu, 1994; Güler-Bacaksız, 2003; Soysal-Gürcan, 2005). Ülkemizde, bal üretiminin yapıldığı yerlerden birisi de Doğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde bulunan Çatak ilçesidir.

Çatak ilçesinde doğal koşulların uygun olmasıyla birlikte, zengin bitki örüsünün varlığı arıcılık için önemli avantajlar sağlamaktadır. Nitekim ilçenin 27 kırsal mahallesini (İlçede toplam 33 mahalle bulunmaktadır) içine alan bir arazi çalışması neticesinde; “*arıların nektar, polen veya salgı kaynağı olarak kullandığı toplamda 48 familyaya ait 523 bitki taksonu tespit edilmiştir. Bu taksonlar içerisinde 459 takson otsu formda, 35 takson çalı formda, 19 taksonun ağaç, 11 taksonun odun formunda, 53 taksonun endemik ve 21 taksonun kültür bitkisi, 481 taksonu dikotiledon, 42 taksonu monokotiledon olduğu belirlenmiştir*” (Öker, 2020:260). Daha da önemlisi, dünya literatüründe yaklaşık 260 civarında arı bitkisi olduğu bilinmektedir. Buna karşılık, Çatak ilçesinde yapılan araştırmalar sonucunda 744 arı bitkisi kaydedilmiş olup, bunlardan 63 tanesinin endemik tür olduğu ifade edilmiştir (Çatak İlçe Raporu, 2019:6).

Zengin bir floraya sahip Çatak ilçesinde, uzun yıllardan beri arıcılık faaliyeti sürdürülmektedir (Foto 1). Ancak, ekonomik nedenler, geleneksel arıcılık yöntemleri, kalifiye eleman eksikliği, güvenlik problemleri vb. nedenlere bağlı olarak ilçede, yıllar itibari ile bal üretiminde dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Nitekim, 2004 yılında çatak ilçesinde 111,691 ton bal üretilirken, 2008 yılında bu oranın 21.702 tona düştüğü, 2015 yılında 507,008 ton olan bal üretiminin, 2020 yılında 350 tona kadar düştüğü gözlenmektedir (Şekil 2).

Foto 1. Çatak İlçesindeki Arı Kovanlarından Bir Görünüş
Photo 1. A View of Beehives in Çatak District

Şekil 2. Çatak İlçesinde Yıllar İtibari ile Bal Üretimi (2004-2020)
Figure 2. Honey Production in Çatak District by Years (2004-2020)
Kaynak: TÜİK, 2020.

Bal üretimindeki bu dalgalanmanın, Van ilinin diğer bal üreticisi ilçelerinde de var olduğu görülmektedir (Tablo 1).

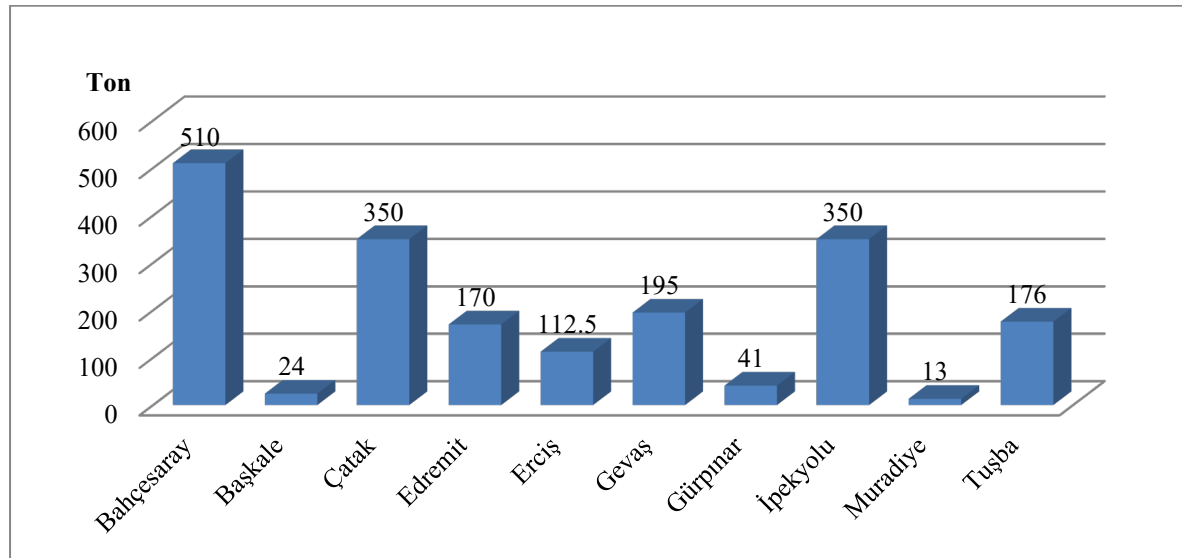
Tablo 1. Van İlinde Bal Üretimi (2004-2020)

Table 1. Honey Production in Van Province (2004-2020)

Yıllar	Bahçesaray	Çatak	Başkale	Edremit	Erciş	Gevaş	Gürpınar	Muradiye	Tuşba	İpekyolu	Toplam
2004	115,5	111,691	0	5,35	16,5	71,205	1,4	1,35	0	0	322,996
2005	116,6	111,75		6,65	14,5	71,1	1	2,6	0	0	324,2
2006	74,7	113,947		8,2	15,045	17,9	0,66	2,754	0	0	233,206
2007	88,4	118,95	0	9,35	16,2	22,11	0,715	2,895	0	0	258,62
2008	94,05	21,702	0	3	17	58,12	0,825	1,89	0	0	196,587
2009	94,01	222,12	0	5	94,225	99	5	1,9	0	0	521,255
2010	282,732	234,12	50	3	90,3	119,28	6	2,2	0	0	787,632
2011	282,732	109,431	50	4,2	98	202,35	6	2,2	0	0	754,913
2012	157,624	180	56	4,3	70	160,4	7	3	0	0	638,324
2013	144,61	112	56,1	4,3	100	140,26	7,5	3,5	157,17	503	1228,44
2014	299,744	368,05	39,1	16,83	103,054	157,318	0	6,545	235,484	756,194	1982,319
2015	397,477	507,008	23	110,211	87,006	168,623	0	7,99	483,65	328,117	2113,082
2016	351,02	544	23,5	126	85,8	170,7	0	12,1	439,85	655,088	2408,058
2017	172	205,699	12,4	126	85,9	172,6	10	12	475,365	656	1927,964
2018	362,362	375,908	21,476	109,75	97,253	181,844	37,648	10,608	150,293	305,279	1652,421
2019	411,879	379,901	24,411	162,925	110,543	206,693	42,793	12,058	170,831	346,995	1869,029
2020	510	350	24	170	112,5	195	41	13	176	350	1941,5

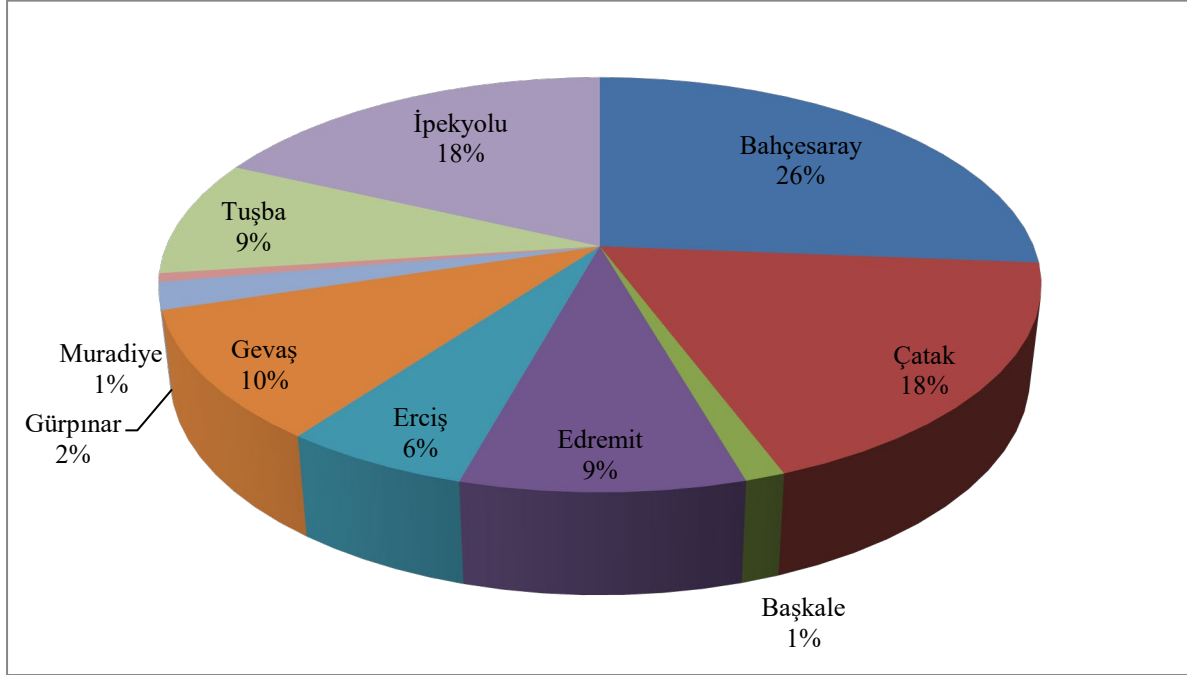
Kaynak: TÜİK, 2020.

Çatak ilçesi 2020 yılı itibari ile bal üretiminde (350 ton, %18), Van ili genelinde; Bahçesaray ilçesinden (510 ton, %26) sonra, İpekyolu ilçesi (350, %18) ile birlikte ikinci sırada yer almaktadır. Buna karşılık Van ili genelinde, en az bal üretimi, yıllık 24 tonla (%1) Başkale ve 13 tonla (%1) Muradiye ilçelerinde gerçekleşmektedir (Şekil 3, Şekil 4).

Şekil 3. Çatak ve Van'ın Diğer İlçelerinde Bal Üretimi (2020)

Figure 3. Honey Production in Çatak and Other Districts of Van (2020)

Şekil 4. Çatak ve Van'ın Diğer İlçelerinde Bal Üretiminin Oransal Dağılımı (2020)

Figure 4. Proportional Distribution of Honey Production in Çatak and Other Districts of Van (2020)

Çalışma alanı, yıllar itibari ile Van ili genelinde işletme sayısı bakımından tüm ilçeler arasında Bahçesaray'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Çatak ilçesinde; 2008, 2017 ve 2020 yılları hariç geriye kalan diğer yıllarda işletme sayısında devamlı bir artış olduğu gözlenmektedir (Tablo 2).

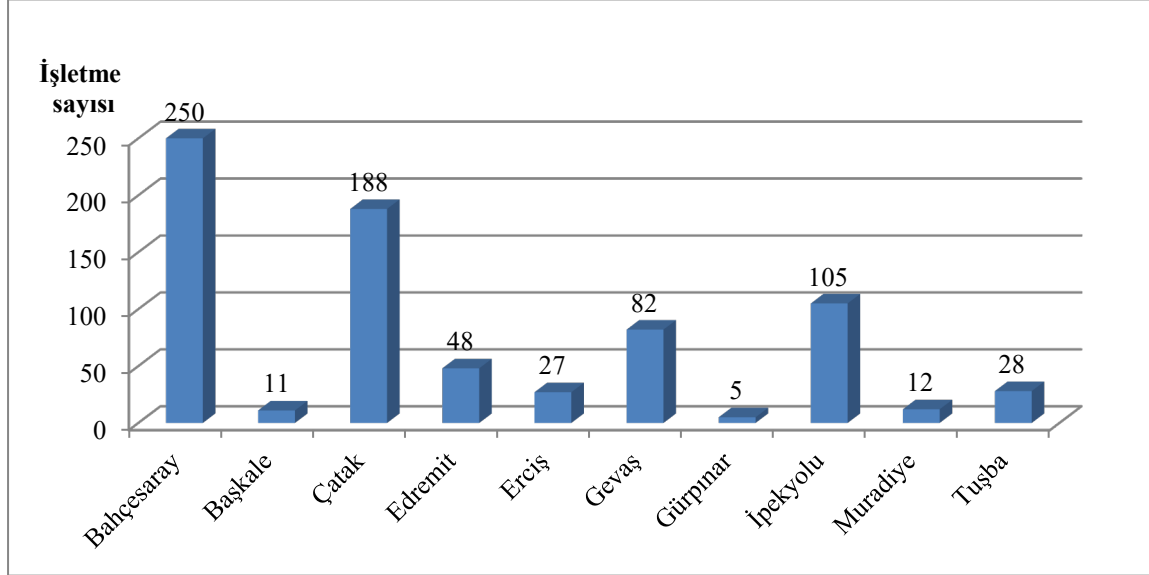
Tablo 2. Çatak ve Van'ın Diğer İlçelerinde Yıllar İtibari ile İşletme Sayıları (2004-2020)

Table 2. Number of Businesses in Çatak and Other Districts of Van by Years (2004-2020)

Yıllar	Bahçesaray	Başkale	Çatak	Edremit	Erciş	Gevaş	Gürpınar	İpekyolu	Muradiye	Tuşba
2004	20	0	17	2	13	25	1	0	4	0
2005	16	0	17	2	11	28	1	0	2	0
2006	16	0	17	2	14	28	1	0	2	0
2007	18	0	18	3	15	29	2	0	3	0
2008	17	0	16	2	23	15	3	0	1	0
2009	16	0	22	2	18	17	1	0	1	0
2010	20	5	22	1	12	15	1	0	2	0
2011	20	10	24	2	12	15	1	0	2	0
2012	20	11	28	2	12	15	1	0	2	0
2013	130	10	110	2	30	66	40	66	10	15
2014	145	5	118	5	25	71	0	107	3	23
2015	163	11	146	23	21	65	0	59	5	43
2016	184	12	220	31	29	68	0	90	7	42
2017	165	6	162	31	30	71	3	100	7	51
2018	212	11	194	31	29	80	5	98	10	35
2019	212	11	195	43	32	80	5	98	10	19
2020	250	11	188	48	27	82	5	105	12	28

Kaynak: TÜİK, 2020.

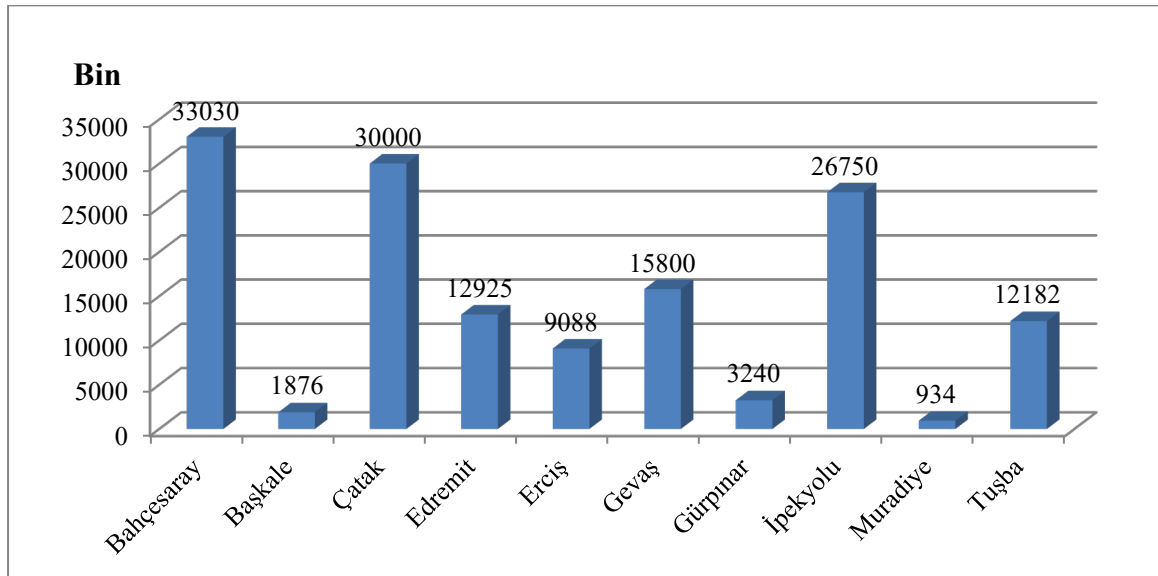
Çatak ilçesindeki işletme sayısında, bir önceki yıla nazaran 2020 yılında bir azalma (7 işletme azalmış) olmuştur. Buna rağmen; ilçenin, il genelindeki işletme sayısı bakımından Bahçesaray ilçesinden sonra en fazla işletmeye sahip olduğu görülmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Çatak ve Van'ın Diğer İlçelerinde İşletme Sayıları (2020)

Figure 5. Number of Businesses in Çatak and Other Districts of Van (2020)

Kovan sayısı açısından bir değerlendirilme yapıldığında, Çatak ilçesinde önemli oranda bir kovan sayısının olduğu göze çarpmaktadır. Ancak buna rağmen il genelinde kovan sayısı bakımından ikinci sırada (birinci sırada Bahçesaray ilçesi) yer almaktadır (Şekil 6). İlçenin genel flora özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bu kovan sayılarının oldukça az oldu söylenebilir.

Şekil 6. Çatak ve Van'ın Diğer İlçelerinde Kovan Sayıları (2020)

Figure 6. Number of Hives in Çatak and Other Districts of Van (2020)

Arıcılığın önemli gelir kalemlerinden biri olan bal mumu üretiminde, Çatak ilçesinin yıllar itibari ile Van'ın ilçeleri arasında birinci sırada olduğu yılların varlığı söz konusudur. Örneğin, 2004-2020 yılları arasında 2004, 2005, 2014, 2017, 2019 ve 2020 yılları hariç geriye kalan diğer yıllarda; Çatak ilçesinin, Van ili genelinde en fazla bal mumu üretiminin gerçekleştiği ilçe oldu görülmektedir (Tablo 3).

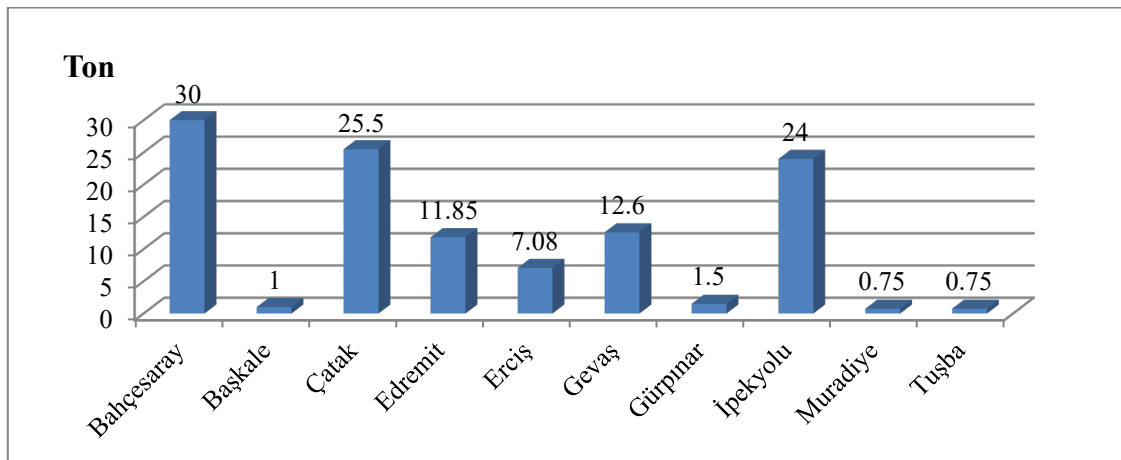
Tablo 3. Çatak ve Van'ın Diğer İlçelerinde Yıllar İtibari Bal Mumu Üretimi (2004-2020)

Table 3. Beeswax Production in Çatak and Other Districts of Van for Years (2004-2020)

Yıllar	Bahçesaray	Başkale	Çatak	Edremit	Erciş	Gevaş	Gürpınar	İpekyolu	Muradiye	Tuşba	Toplam
2004	11,272	0	10,153	0	0	2	0,03	0	0,135	0	23,59
2005	11,142	0	10,2	0	0,7	1,99	0,025	0	0,1	0	24,157
2006	7,47	0	11,394	0	0,75	0,76	0	0	0	0	20,374
2007	8,84	0	11,895	0,935	1,62	2,211	0,072	0	0,289	0	25,862
2008	9,405	0	20	0,1	1,7	4,857	0,082	0	0,05	0	36,194
2009	9,4	0	22,212	1	1,5	0,09	0,22	0	0,055	0	34,477
2010	0,001	2	0,023	0,5	0,06	0,15	0,264	0	0,05	0	3,048
2011	0,001	2	0,022	0,857	0,075	0,15	0,264	0	0,05	0	3,419
2012	0,002	2,25	60	0,757	0,07	0,1	0,275	0	0,075	0	63,529
2013	0,01	2,32	15,7	0,22	0,05	2,527	0,28	20	0,1	1,92	43,127
2014	26,448	3,45	24,9	1,45	9,093	13,881	0	49,2	0,57	2,69	131,682
2015	35,072	4,1	44,736	9,724	7,677	14,878	0	28,951	0,705	42,675	188,518
2016	30	4	52,25	10,5	7,7	15,8	0	44,218	0,8	40,1	205,368
2017	20	2,035	3,879	12	7,75	16,15	0,17	44,4	0,7	41,15	148,234
2018	25,568	1,07	26,959	10,255	5,873	11,162	1,401	20,727	0,602	0,58	104,197
2019	29,059	1,216	27,007	10,27	6,675	12,686	1,592	23,557	0,684	0,684	113,43
2020	30	1	25,5	11,85	7,08	12,6	1,5	24	0,75	0,75	115,03

Kaynak: TÜİK, 2020.

Bal mumu üretiminin artırılması için gerekli tedbirler alınmadığı takdirde, Çatak ilçesinin bal mumu üretiminde Van ili genelindeki üretim sırasının (en fazla üretimin olduğu ikinci ilçe) önümüzdeki yıllarda değişebileceği öngörülebilir. Nitekim 2020 yılı itibari ile İpekyolu ilçesindeki bal mumu üretiminin, Çatak ilçesine çok yaklaştığı istatistiki verilere yansımaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. Çatak ve Van'ın Diğer İlçelerinde Bal Mumu Üretimi (2020)

Figure 7. Beeswax Production in Çatak and Other Districts of Van (2020).

5. ÇATAK İLÇESİNDE ARICILIĞIN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Pazarlama, arıcıların en önemli problemlerinden birisidir. Orijinal bal üreticilerinin belirlediği fiyat ile sahte bal üreticilerinin uyguladığı fiyatlar arasında ciddi bir farkın olması pazarlamayı zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda gerçek bal üreticilerinin, sahte bal üreticileri karşısında korunması ve bal için belli bir fiyatın yetkililerce belirmesi gerekmektedir. Yani standart fiyat uygulamasının varlığı hayati önem taşımaktadır.

Göçer (seyar) arıcılık, arı neslinin bozulmasına ve dolayısıyla üretimin azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca, göçer arıcılıkta denetimlerin sıkı olmamasından kaynaklı, belli alanlara aşırı arı yığılmaları olmaktadır. Bu durum habitatın ve dolayısıyla bitki kaynaklarının azalmasına sebebiyet vermektedir. Bunun önüne geçebilmek için seyyar arıcılık alanlarının belirlenmesi, arıcılığın belgeli yapısının zorunlu hale getirilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. İlçede, sürdürülebilir bir arıcılık için izole alanların oluşturulması elzemdir. Bu izole alanlarda, uygun barınakların yapılması (kış şartlarına) arı kaybını önleyeceği gibi üretimi de arttıracaktır.

İlçede arıcılık yapanlarla yapılan görüşmelerde, devlet desteklerinin yetersiz ve verilen desteklerin dağıtımında problemlerin (adil dağıtımın olmaması, bürokratik engeller, prosedürlerin fazla olması vb.) mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda arıcılık ile ilgili desteklerin artırılması, bu desteklerin objektif bir şekilde dağıtılması, destekler önündeki, bürokratik engellerin ortadan kaldırılması ve başvuru prosedürlerinin azaltılması gerekmektedir.

İlçede üretimin yalnızca bal üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun yerine ürün desenin çeşitlendirilmesi, arıcılığın gelişime katkı sağlayacaktır. Bal ile birlikte örneğin; ilaç, kozmetik vb. alanlarda kullanılan arı sütü, propolis, polen, arı zehiri vb. ürünlerin üretiminin gerçekleştirilmesi, ekonomik anlamda da arı üreticisine katkı sağlayacaktır. Bu üretim kalemlerinin hayata geçirilmesi için uygun ekipmanların temininde ilgili kurum ve kuruluşların yardımı mutlak manada gereklidir.

Örgütlenmenin yetersiz olması ilçedeki arıcılık faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda ilçede kooperatiflerin, arı birliklerinin kurulması gerekmektedir.

İlçede, plansız zirai ilaçlama önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun önüne geçebilmek için arıcılık faaliyetlerinin zirai ilaçlamanın yapıldığı alanlardan uzak yerlerde yapılması gerekmektedir. Şayet bunun mümkün olmadığı durumlarda ilaçlama dönemlerinde arıcılar haberdar edilmelidir. Bunu için çiftçi ve arıcı koordinasyonunun sağlanması önem arz etmektedir.

Arıcılıkta diğer bir problem kalifiye eleman yetersizliğidir. Kalifiye eleman yetiştirmek için Yüzüncü Yıl Üniversitesi bünyesinde arıcılık bölümü açılabilir.

İlçede mevcut problemlerden bir diğeri, arıcılıktaki eğitimlerin yetersizliğidir. Arı yetiştirme, arı sağlığı, bal alım zamanı, üretim, damızlık, arı sağımı, ilaçlama vb. etkinlikler için gerekli eğitimlerin çok sıkı bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Bunun için Yüzüncü Yıl Üniversitesi bünyesindeki Arıcılık Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin daha aktif hale getirilmesi önem arz etmektedir.

Arıcılarla yapılan görüşmelerde, arıcılar, ilçedeki arıcılığın önemli problemlerden birisinin de arı kenesi “varroa” olduğunu ifade etmişlerdir. Bu zararlı ile mücadele için uygun ilaçların kullanılması ve daha da önemlisi kovanların sürekli olarak kuvvetli tutulması gerekmektedir.

İlçede doğal olarak üretilen bal için “Çatak Balı” adıyla gerekli kurumlara başvurularak patent alınması gerekmektedir. Bu durum ilçede üretilen balın gerek ulusal gerek uluslararası alanda marka haline gelmesini sağlayacaktır.

6. SONUÇ

Çatak ilçesi, Van ilindeki ilçeler arasında, gerek arı kovanı sayısında, gerek bal ve bal mumu üretiminde, gerekse arıcılık faaliyeti yapılan işletme sayısı bakımından, Bahcesaray ilçesinden sonra ikinci sırada yer almaktadır. İl genelindeki bal üretiminin %18’i (350 ton) ve bal mumu üretiminin %22’si (25.5 ton) Çatak ilçesinde gerçekleşmektedir. Buna ek olarak, ildeki işletmelerin %25’i (188) ve arı kovanlarının %21’i (30.000) yine çalışma alanı içerisinde bulunmaktadır. Ancak, mevcut gidişat göz önüne alındığında, bu durumun ilçe aleyhine negatif yönlü bir duruma evrileceği şimdiden söylenebilir.

Arıcılık açısından örgütlenmenin çok zayıf olması, üretilen ürünün pazarlama problemlerinin henüz çözülmemiş olması, kalifiye eleman yetersizliği, göçebe arıcılığın ortaya çıkardığı sorunların henüz çözülememesi, desteklemelerin yetersizliği ilçede arıcılığı gelişmesini sekteye uğratmaktadır. Sonuç olarak mevcut şartlar göz önünde bulundurulduğunda ilçede arıcılık faaliyetleri için uygun koşulların var olmasına rağmen arıcılığın istenilen düzeye gelmediği tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

Bulut, S. (2010). Tarih ve Arkeolojide Arıcılık: Çine Arıcılık Müzesi Çalıştay ve Paneli, 10 Mayıs 2010, Aydın, Türkiye.

Ceyhan, V., Cinemre, A.H., Yeninar, H., Demiryürek, K., Bozoğlu, M., Kılıç, O., Öztürk, A.İ., Emir, M., Canan, S., Yıldırım, Ç. ve Başer, U. (2016). Türkiye Arıcılığının Mevcut Durumu, Sorunları ve Geleceği. Samsun: Erol Ofset.

Erzen, A. (1992). Doğu Anadolu ve Urartular. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Fıratlı, Ç. ve Gençler, H.V. (1994). Dünya Arıcılığı ve Türkiye’nin Yeri: Türkiye II. Teknik Arıcılık Kongresi, 8-9 Şubat 1994, Ankara, Türkiye.

Güler, A. ve Bacaksız, D. (2003). Türkiye’de Arıcılığa Aktarılan Destek ve Kaynaklar: Teknik Arıcılık, 82: 12-18.

Öker, N. (2020). Çatak İlçesi (Van) Arı Bitkileri ve Nektar, Polen, Salgı Grupları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.

Soysal, M.İ. ve Gürçan, E.K. (2005), Tekirdağ İli Arı Yetiştiriciliği Üzerine Bir Araştırma: Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 2 (2): 161-165.

Terzioğlu, E. (1994). Ülkemizin Biyolojik Çeşitliliği: Çevre ve İnsan Dergisi, 18: 12-14.

TÜİK, (2020), Arıcılık verileri.

Uras, E. (1950). Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi. Ankara: Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik.

URL 1. <http://www.catak.gov.tr/catak-tarihi>, (Erişim Tarihi: 25.04.2021).

URL 2. <https://www.harita.gov.tr/urun/il-ve-ilce-yuzolcumleri/176>, (Erişim Tarihi: 26.04.2021).

Üreten, H. (2011). Eski Anadolu'da Arı ve Bal. History Studies, 3(3):363-382.

Van Ticaret ve Sanayi Odası (2019). Yıllık Rapor. 2019 Yılı Çatak İlçe Raporu, Van.

Yılmaz, E. (1993). İdari Taksimat ve Mahalli İdareler, Van Kütüğü, Ankara.